

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੮੯

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੪੧]

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਸਤ ਘਰੁ ੧੦ ੧੦ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥ ਆਦਿਤ ਵਾਰਿ ਆਦਿ
 ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸੋਈ ॥ ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਜਗੁ ਰਹਿਆ ਪਰੋਈ ॥ ਆਪੇ
 ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਈ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਈ ॥੧॥ ਹਿਰਦੈ
 ਜਪਨੀ ਜਪਉ ਗੁਣਤਾਸਾ ॥ ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਪਰੰਪਰ ਸੁਆਮੀ ਜਨ ਪਗਿ ਲਗਿ ਧਿਆਵਉ
 ਹੋਇ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥ ਸੋਮਵਾਰਿ ਸਚਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥ ਤਿਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ
 ਨ ਜਾਇ ॥ ਆਖਿ ਆਖਿ ਰਹੇ ਸਭਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਤਿਸੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ
 ਲਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥੨॥ ਮੰਗਲਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਉਪਾਇਆ ॥
 ਆਪੇ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ॥ ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੁਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਦਰੁ ਘਰੁ ਸੁਝੈ ॥
 ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥੩॥ ਬੁਧਵਾਰਿ ਆਪੇ ਬੁਧਿ ਸਾਰੁ ॥
 ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਉਮੈ
 ਮਲੁ ਖੋਇ ॥ ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਦ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥ ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥੪॥ ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ
 ਪਾਏ ਗੁਰ ਦੁਆਰਿ ॥ ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥ ਜੋ ਦੇਵੈ ਤਿਸ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ
 ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ॥ ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਰਖਹੁ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥ ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ ॥੫॥ ਵੀਰਵਾਰਿ
 ਵੀਰ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥ ਪ੍ਰੇਤ ਭੂਤ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਏ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵੇਕਾ ॥ ਸਭਨਾ
 ਕਰਤੇ ਤੇਰੀ ਟੇਕਾ ॥ ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥ ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਈ ॥੬॥ ਸੁਕ੍ਰਵਾਰਿ
 ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥ ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥
 ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣੀ ਹੈ ਕਾਰ ॥ ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥ ਬਿਨੁ ਬੁਝੈ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥੭॥
 ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ ਸਉਣ ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥ ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਮਨਮੁਖੁ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥
 ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥ ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥ ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥੮॥
 ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥ ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥ ਤੇਰੈ ਗੰਗ ਰਾਤੇ ਸਹਜਿ
 ਸੁਭਾਇ ॥ ਤੂ ਸੁਖਦਾਤਾ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਇ ॥ ਏਕਸ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਸੋਝੀ
 ਹੋਇ ॥੯॥ ਪੰਦ੍ਰਥਿ ਥਿਤੀ ਤੈ ਸਤ ਵਾਰ ॥ ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਆਵਹਿ ਵਾਰ ਵਾਰ ॥ ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਤਿਵੈ
 ਸੰਸਾਰੁ ॥ ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰਿ ॥ ਨਿਹਚਲੁ ਸਾਚੁ ਰਹਿਆ ਕਲ ਧਾਰਿ ॥ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ
 ਬੁਝੈ ਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥੧੦॥੧॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੩ ਵਾਰ ਸਤ ਘਰੁ ੧੦

ਉਥਾਨਕਾ—ਇੱਕ ਵਾਰ ਗੁਰਸਿੱਖ ਸੰਗਤਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਪਾਸ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਆਪ
 ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਜਿਵੇਂ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨੇ ਥਿਤਾਂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ
 ਵਿੱਚ ਪੰਦਰਾਂ ਥਿਤਾਂ ਦੁਆਰਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਿਆ ਤੇ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਕਿ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੱਤੇ ਵਾਰ=ਦਿਨਾਂ
 ਦੇ ਨਾਮ ਆ ਜਾਣ। ਜਿਸ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪੜ੍ਹਨ ਨਾਲ ਸਤੇ ਵਾਰ ਸਰਲੇ ਹੋ ਜਾਣ। ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ
 ਸਤਿਗੁਰੂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿੱਚ 'ਵਾਰ ਸਤ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਰਾਗ ਦੇ ਦਸਵੇਂ

ਸੁਰਤਾਲ ਵਿੱਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਈ ਬਾਣੀ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਵਸਤੂ ਨਿਰਦੇਸ਼ਕ ਮੰਗਲ ਕੀਤਾ।

ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ੴ=ਅਦੁੱਤੀ, ਓ=ਸਰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ, ਸਤਿ=ਨਾਸ ਤੋਂ ਰਹਿਤ, ਗੁਰ=ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ, ਪ੍ਰਸਾਦਿ=ਅਨੰਦ ਸਰੂਪ।

ਆਦਿਤ ਵਾਰਿ ਆਦਿ ਪੁਰਖੁ ਹੈ ਸੋਈ ॥

ਆਦਿਤ ਵਾਰਿ=ਐਤਵਾਰ ਭਾਵ ਸੂਰਜ ਦਾ ਦਿਨ। ਵਾ=ਅਦਿਤੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸੂਰਜ ਦਾ ਵਾਰਿ=ਦਿਨ ਐਤਵਾਰ। **ਅਦਿਤੀ**—ਕਸ਼ਪ ਰਿਸ਼ੀ ਦੀਆਂ ਚਾਰ ਇਸਤਰੀਆਂ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਂ (੧) ਦਿਤੀ, (੨) ਅਦਿਤੀ, (੩) ਬਨਿਤਾ, (੪) ਕਦਰੂ। ਇਹ ਦਕਸ਼ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੀਆਂ ਪੁੱਤਰੀਆਂ ਸਨ।

ਯਥਾ—ਦੱਛ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਜਿਨ ਉਪਜਾਏ ॥

[ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ਦੋਹਰਾ ੧੬]

ਕਸ਼ਪ ਰਿਸ਼ੀ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ (੧) ਅਦਿਤੀ—ਅਦਿਤੀ ਤੋਂ ਦੇਵਤੇ; (੨) ਦਿਤੀ—ਦਿਤੀ ਤੋਂ ਦੈਂਤ ਪੈਦਾ ਹੋਏ; (੩) ਬਨਿਤਾ—ਬਨਿਤਾ ਤੋਂ ਗਰੁੜ ਆਦਿ ਪੰਛੀ; (੪) ਕਦਰੂ—ਕਦਰੂ ਤੋਂ ਨਾਗ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਹੋਏ।

ਯਥਾ— ਦੋਹਰਾ ॥ ਬਨਿਤਾ, ਕਦਰੂ, ਦਿਤੀ, ਅਦਿਤੀ ਏ ਰਿਖ ਬਰੀ ਬਨਾਇ ॥

ਨਾਗ ਨਰਾਧਿਪ ਦੇਵ ਸਭ ਦਈਤ ਲਏ ਉਪਜਾਇ ॥੧੮॥ [ਬਚਿੱਤ੍ਰ ਨਾਟਕ, ੧੮]

ਵਾ=ਆਦਿਤ ਵਾਰ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਇਸ ਦਿਨ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪੁਰਖ=ਵਿਆਪਕ, ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਆਦਿ=ਮੁਢ ਤੋਂ ਅਨਾਦੀ ਪੁਰਖ ਹੈ। ਵਾ=ਸਭ ਦੀ ਆਦਿ ਹੈ।

ਆਪੇ ਵਰਤੈ ਅਵਰੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵਰਤੈ=ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੋਈ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਜਗੁ ਰਹਿਆ ਪਰੋਈ ॥

ਆਪੇ ਕਰਤਾ ਕਰੈ ਸੁ ਹੋਈ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਓਤਿ ਪੋਤਿ=ਤਾਣੇ ਪੇਟੇ ਦੇ ਸੂਤ ਵਾਂਗ ਸਾਰੇ ਜਗ=ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਰੋਈ=ਵਿਆਪ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖ ਜੋ ਆਪੇ=ਆਪ ਕਰਦਾ ਹੈ ਸੁ ਹੋਈ=ਉਹ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਈ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਈ ॥੧॥

ਜੋ ਨਾਮਿ=ਨਾਮੀ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਰਤੇ=ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ=ਨਿਤ ਸੁਖ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖ ਬੁਝੈ=ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਹਿਰਦੈ ਜਪਨੀ ਜਪਉ ਗੁਣਤਾਸਾ ॥

ਪ੍ਰਤੱਖ ਜਪਨੀ=ਮਾਲਾ ਲੈ ਕੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਗੁਣਤਾਸਾ=ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਜਪਉ=ਜਪਣਾ ਕਰੋ। ਵਾ=ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਜੋ ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਪਾਤਰ ਨੂੰ ਜਪਉ=ਜਪਣਾ ਹੈ ਇਹ ਹੀ ਜਪਨੀ=ਮਾਲਾ ਹੈ। ਵਾ=ਹਿਰਦੇ ਰੂਪ ਜਪਨੀ=ਮਾਲਾ ਨਾਲ ਜੋ ਜਪਨਾ ਹੈ, ਗੁਣਤਾਸਾ=ਗੁਣਾਂ ਦੇ ਖਜ਼ਾਨੇ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਹੀ ਜਪਣਾ ਕਰੋ।

ਹਰਿ ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਅਪਰੰਪਰ ਸੁਆਮੀ ਜਨ ਪਗਿ ਲਗਿ ਧਿਆਵਉ ਹੋਇ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ ॥੧॥ ਰਹਾਉ ॥

ਜੋ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅਗਮ=ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਅਗੋਚਰ=ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਅਵਿਸ਼ੇ ਹੈ, ਅਪਰੰਪਰ=ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਪਰਾ ਰੂਪ, ਸਭ ਦਾ ਸੁਆਮੀ=ਮਾਲਕ ਹੈ। ਸੰਤ ਜਨਾਂ ਦੀ ਪਗਿ=ਚਰਨੀ ਲੱਗ ਕੇ ਦਾਸਾਂ ਦਾ ਦਾਸ ਹੋ ਕੇ ਉਸ ਨੂੰ ਧਿਆਵਉ=ਧਿਆਉਣਾ ਕਰੋ।

ਸੋਮਵਾਰਿ ਸਚਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸੋਮਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਸਚੁ=ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ=ਸਮਾਮ, ਭਾਵ ਅਭੇਦ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। **ਸੋਮਵਾਰਿ**—ਸੋਮ=ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਵਾਰਿ=ਦਿਨ, ਪਿੱਛੋਂ ਆ ਕੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦਾ ਨਾਮ 'ਸੋਮ' ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੂੰ ਸਾਰੀਆਂ ਬੁਟੀਆਂ ਦਾ ਦੇਵਤਾ ਥਾਪਿਆ ਗਿਆ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੋਮ, ਅਤ੍ਰਿ ਰਿਖੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਨਸੂਯਾ ਦੇ ਉਦਰ ਵਿੱਚੋਂ ਸੀ, ਪਰ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਮੱਤ ਇੱਕ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਤੇ ਧਰਮ ਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਕਿਤੇ ਅਤਰ ਵੰਸ਼ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਕਰ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਨਿਆ ਹੈ। ਪਰ ਵਿਹਦਾਰਣਯਕ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜਿਸ ਨੇ ਦਕਸ਼ ਪ੍ਰਜਾਪਤਿ ਦੀਆਂ ੨੭ ਲੜਕੀਆਂ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ, ਪਰ ਰੋਹਿਣੀ ਨੂੰ ਇਹ ਇਤਨਾ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਕਿ ਬਾਕੀ ਦੀਆਂ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਖਾ ਕੇ ਆਪਣੇ ਪਿਤਾ ਅੱਗੇ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ। ਦੱਕਸ਼ ਨੇ ਸੁਲਾਹ ਕਰਾਉਣੀ ਚਾਹੀ, ਪਰ ਸੋਮ ਨਾ ਮੰਨਿਆ। ਤਾਂ ਦੱਕਸ਼ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜਵਾਈ ਨੂੰ ਸਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੇਰੇ ਘਰ ਬਾਲਕ ਨਾ ਹੋਵੇ ਅਤੇ ਤੈਨੂੰ ਖਈ ਰੋਗ ਲੱਗਾ ਰਹੇ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਇਸਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਤਰਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਿਤਾ ਨੂੰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਖਿਮਾ ਕਰੋ। ਦਕਸ਼ ਆਪਣੇ ਸਰਾਪ ਨੂੰ ਤਾਂ ਨਾ ਮੋੜ ਸਕਿਆ, ਪਰ ਇਹ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਖੀਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸੇ ਲਈ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਵੱਧਦਾ ਘਟਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸੋਮ ਦੇ ਰੱਥ ਦੇ ਤਿੰਨ ਪਹੀਏ ਹਨ ਅਤੇ ਚੰਬੇਲੀ ਜਿਹੇ ਚਿੱਟੇ ੧੦ ਘੋੜੇ ਇਸ ਨੂੰ ਖਿਚਦੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ 'ਚੋਂ ਪੰਜ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਅਤੇ ਪੰਜ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਲਗਦੇ ਹਨ।

ਤਿਸ ਕੀ ਕੀਮਤਿ ਕਹੀ ਨ ਜਾਇ ॥

ਤਿਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕੀਮਤਿ=ਉਪਮਾ ਕਹੀ=ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ।

ਆਖਿ ਆਖਿ ਰਹੇ ਸਭਿ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥

ਜਿਸੁ ਦੇਵੈ ਤਿਸੁ ਪਲੈ ਪਾਇ ॥

ਪਹਿਲਾ ਅਰਥ—ਆਖਿ ਆਖਿ=ਆਖ-ਆਖ ਕੇ, ਵਾ—ਅਖਿਆਨਾ ਦੁਆਰਾ ਆਖ ਕੇ ਸਭਿ=ਸਾਰੇ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਬਿਰਤੀ ਲਗਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਦੂਜਾ ਅਰਥ—ਆਖਿ=ਮੂੰਹੋਂ ਸਭ ਕੋਈ ਲਿਵ ਲਗਾ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਆਖ ਰਹੇ ਹਨ, ਪਰ ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਦੇਵੈ=ਦੇਂਦਾ ਹੈ, ਤਿਸੁ=ਤਿਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਰੂਪ ਪਲੇ ਵਿੱਚ ਪਾਇ=ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਅਗਮ ਅਗੋਚਰੁ ਲਖਿਆ ਨ ਜਾਇ ॥

ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਹਰਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ ॥੨॥

ਅਗਮ=ਮਨ ਬਾਣੀ ਦੀ ਗਮਤਾ ਤੋਂ ਪਰੇ, ਅਗੋਚਰੁ=ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਕਰਕੇ ਅਵਿਸ਼ੇ, ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਹ ਗੁਰੂ

ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਆਪੇ-ਆਪ ਲਖਿਆ=ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਇ=ਜਾਂਦਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਹੈ। ਜੋ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਇ=ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾ—ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਇਹ ਜੀਵ ਹਰੀ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਮੰਗਲਿ ਮਾਇਆ ਮੋਹੁ ਉਪਾਇਆ ॥ ਆਪੇ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਧੰਧੈ ਲਾਇਆ ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਮੰਗਲ=ਮੰਗਲਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਉਚਾਰਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨ ਨੂੰ ਮੋਹਣ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਨੇ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਾ—ਮੋਹੁ=ਮੋਹਣੇ ਵਾਲੀ ਮਾਇਆ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਾ—ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਜਗਤ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਾ—ਮੰਗਲ=ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਸਭ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਮਾਇਆ ਮੋਹ ਉਪਾਇਆ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਆਪ ਹੀ ਉਸ ਨੇ ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ=ਸਿਰਜ-ਸਿਰਜ ਕੇ ਭਾਵ ਉਤਪਤ ਕਰਕੇ, ਵਾ—ਭੰਨ-ਭੰਨ ਧੰਧਿਆਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਇਆ ਹੈ। **ਮੰਗਲਵਾਰਿ—** ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਮੰਗਲ ਗ੍ਰਹਿ, ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਮੰਗਲਵਾਰ ਹੈ, ਕਵੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਦਾ ਲਾਲ ਰੰਗ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਲਾਲ ਤਿਲਕ ਨੂੰ ਮੰਗਲ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੇ ਨਾਮ ਭੌਮ, ਮਹੀਸ਼ਤ, ਲੋਹਿਤਾਂਗ, ਵਕ, ਕੁਜ, ਅੰਗਾਰਕ ਆਦਿ ਅਨੇਕ ਹਨ। ਬ੍ਰਹਮ, ਵੈਵਰਤ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੇ ਵੀਰਯ ਤੋਂ ਮੰਗਲ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਪਰਮ ਪੁਰਾਣ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਦੇ ਪਸੀਨੇ ਤੋਂ ਮੰਗਲ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਦਸਦਾ ਹੈ। ਮਸਤਯ ਪੁਰਾਣ ਦੇ ਲੇਖ ਅਨੁਸਾਰ ਵੀਰਭਦ੍ਰ ਹੀ ਮੰਗਲ ਨਾਮ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਵਾਮਨ ਪੁਰਾਣ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਵਿੱਚੋਂ ਡਿਗੇ ਥੁਕ ਦੇ ਕਿਨਕੇ ਤੋਂ ਮੰਗਲ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋਇਆ।

ਆਪਿ ਬੁਝਾਏ ਸੋਈ ਬੁਝੈ ॥ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਦਰੁ ਘਰੁ ਸੁਝੈ ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰੇ ਬੁਝਾਏ=ਸਮਝਾਵੇ ਸੋਈ=ਉਹ ਹੀ ਬੁਝੈ=ਸਮਝਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰ=ਚੇਤਨ ਸਰੂਪ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਸਰੂਪ ਘਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦਰ=ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸੁਝੈ=ਸੁਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਵਾ—ਘਰ ਦੇ ਦਰ=ਵਿੱਚ ਹੀ ਸੁਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ ਕਰੇ ਲਿਵ ਲਾਇ ॥ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ ਸਬਦਿ ਜਲਾਇ ॥੩॥

ਜਿਸ ਨੂੰ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਸੁਝ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਲਿਵ ਲਾਇ=ਲਿਵ ਬਿਰਤੀ ਲਗਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤਿ=ਭਗਤੀ ਕਰੇ=ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਹਉਮੈ ਮਮਤਾ=ਹੰਗਤਾ ਮਮਤਾ ਨੂੰ ਜਲਾਇ=ਸਾੜ ਭਾਵ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਬੁਧਵਾਰਿ ਆਪੇ ਬੁਧਿ ਸਾਰੁ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਕਰਣੀ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰੁ ॥

ਬੁਧਵਾਰਿ—ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਬੁੱਧ ਦਾ ਦਿਨ। ਬੁਧਵਾਰਿ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਆਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਜਿਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸਾਰੁ=ਸੋਸ਼ਟ ਆਤਮਾ ਵਿਸ਼ੈਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਬਦ=ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨੇ ਰੂਪ ਸ਼ੁਭ ਕਰਣੀ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਵਲ ਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਮੁਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਮੁਕਤੀ ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਤਿਗੁਰਾ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸਤਿਗੁਰ ਨੋ ਸਭੁ ਕੋ ਵੇਖਦਾ ਜੇਤਾ ਜਗਤੁ ਸੰਸਾਰੁ ॥

ਭਿਠੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਵਈ ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਵੀਚਾਰੁ ॥ [ਵਾਰ ਵਡਹੰਸ ਮਃ ੩, ਅੰਗ ੫੯੪]

ਅਥਵਾ :—

ਬੁਧਵਾਰਿ ਆਪੇ ਬੁਧਿ ਸਾਰੁ ॥

ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਬੁਧਿ ਸਾਰੁ=ਬੁੱਧੀ ਅੰਦਰ ਸਾਰ ਰੂਪ ਵੀ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਵਾ—ਆਪ ਹੀ ਸ਼੍ਰੇਣੀ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਬੁੱਧੀ ਵਿੱਚ ਸਾਰ ਰੂਪ ਹੈ। ਵਾ—ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੀ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਦੀ ਬੁੱਧੀ ਅੰਦਰ ਸਾਰੁ=ਤਤ ਰੂਪ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। **ਬੁਧਵਾਰਿ**—ਚੰਦ੍ਰਵੰਸੀਆਂ ਦਾ ਵਡੇਰਾ, ਮਹਾਂਭਾਰਤ ਆਦਿ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਇਸਦੀ ਉਤਪਤੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖੀ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਤਪੱਸਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਤਾਰਾ ਉੱਤੇ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਮੋਹਿਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਰ ਉਸ ਨੂੰ ਉਠਾਲ ਕੇ ਘਰ ਲੈ ਗਿਆ। ਇਸ ਪੁਰ ਭਾਰੀ ਜੰਗ ਹੋਇਆ। ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਸ਼ੁਕ੍ਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਵਿੱਚ ਇੰਦਰ ਸੀ। ਅੰਤ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਨੇ ਵਿੱਚ ਪੈ ਕੇ ਝਗੜਾ ਮਿਟਾਇਆ। ਤਾਰਾ ਬ੍ਰਹਸਪਤਿ ਨੂੰ ਦਿੱਤੀ, ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਗਰਭ ਤੋਂ ਜੋ ਸੁੰਦਰ ਪੁੱਤਰ ਬੁੱਧ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਨੂੰ ਤਾਰਾ ਦੇ ਕਹਿਣ 'ਤੇ ਮਿਲਿਆ। ਅਥਵਾ :—ਇੱਕ ਗ੍ਰਹਿ ਜੋ ਸੂਰਜ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਇਹ ੮੮ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਸੂਰਜ ਦੀ ਪ੍ਰਕਰਮਾ ਕਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਅਰਥਾਤ ਬੁੱਧ ਗ੍ਰਹਿ ਉੱਤੇ ਵਰ੍ਹਾ ੮੮ ਦਿਨਾਂ ਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਸੱਤਾਂ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਦਾ ਨਾਮ ਬੁੱਧਵਾਰ ਰੱਖਿਆ ਹੈ।

ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਮਨੁ ਨਿਰਮਲੁ ਹੋਇ ॥

ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਵੈ ਹਉਮੈ ਮਲੁ ਖੋਇ ॥

ਨਾਮਿ=ਨਾਮੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਮਨ ਨਿਰਮਲੁ=ਪਵਿੱਤਰ, ਸ਼ੁੱਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਨੂੰ ਖੋਇ=ਖੋ ਕੇ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣਾ ਕਰੇ।

ਦਰਿ ਸਚੈ ਸਦ ਸੋਭਾ ਪਾਏ ॥

ਨਾਮਿ ਰਤੇ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਏ ॥੪॥

ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਗਾਉਣ ਵਾਲੇ ਸੱਚੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਸਦਾ ਸੋਭਾ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਸੋਭਨੀਕ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਨਾਮੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਵਿੱਚ ਰਤੇ=ਅਭੇਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਲਾਹਾ ਨਾਮੁ ਪਾਏ ਗੁਰ ਦੁਆਰਿ ॥

ਆਪੇ ਦੇਵੈ ਦੇਵਣਹਾਰੁ ॥

ਜੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਪ੍ਰਭੂ ਆਪ ਹੀ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਦੇਵੇ ਤਾਂ ਜੀਵ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਨਾਮ ਦਾ ਲਾਹਾ=ਲਾਭ ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਜੋ ਦੇਵੈ ਤਿਸ ਕਉ ਬਲਿ ਜਾਈਐ ॥
ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਆਪੁ ਗਵਾਈਐ ॥**

ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਦਾਤਾਂ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਿਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਬਲਿਹਾਰ ਜਾਣਾ ਕਰੀਏ। ਜੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਪਰਸਾਦੀ=ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਗਵਾਈਦਾ ਹੈ।

**ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਰਖਹੁ ਉਰ ਧਾਰਿ ॥
ਦੇਵਣਹਾਰੇ ਕਉ ਜੈਕਾਰੁ ॥੫॥**

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹਮੇਸ਼ਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਉਰ=ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਰਖੋ। ਜੋ ਨਾਮ ਦੇ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਹਨ, ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਜੈਕਾਰੁ=ਨਮਸਕਾਰ ਕਰੋ।

**ਵੀਰਵਾਰਿ ਵੀਰ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਏ ॥
ਪ੍ਰੇਤ ਭੂਤ ਸਭਿ ਦੂਜੈ ਲਾਏ ॥**

ਵੀਰਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਵੀਰ=ਬਹਾਦਰ ਰੂਪ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸਨੇ ਬਵੰਜਾ ਵੀਰ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁਲਾ ਦਿੱਤੇ ਹਨ। ਅਥਵਾ:—ਇਹ ਜੀਵ ਭਰਮ ਵਿੱਚ ਭੁਲੇ ਹੋਏ ਬਵੰਜਾ ਬੀਰਾਂ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਵੀ ਭੂਤ ਪ੍ਰੇਤ ਹਨ, ਸਭ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦੂਜੇ ਭਾਵ ਵਿੱਚ ਲਾਏ ਹੋਏ ਹਨ। ਵਾ—ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾ ਵਿੱਚ ਲਾਏ ਹਨ, ਉਹ ਸਭ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦਾ ਪੂਜਨ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਵਾ—ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵਨਾ ਵਿੱਚ ਲਾਇਆ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਭੂਤਾਂ ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਦੀ ਨਿਆਈ ਅਪਵਿੱਤ੍ਰ ਹਨ। **ਵੀਰਵਾਰਿ**—ਬ੍ਰਿਹਸਪਤੀ ਦਾ ਦਿਨ। ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਜੋ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਰਿਗ ਵੇਦ ਵਿੱਚ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਉਹ ਦੇਵਤਾ ਹੈ, ਜੋ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਅਹੁਤੀਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੂੰ ਪਹੁੰਚਾਉਂਦਾ ਅਤੇ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਸੇ ਲਈ ਇਹ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪ੍ਰੋਹਿਤ ਮੰਨਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਥਾਂ ਇਸਨੂੰ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਪਿਤਾ ਵੀ ਵਰਨਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਪੌਰਾਣਿਕ ਸਮੇਂ ਵਿੱਚ ਇਸ ਨੂੰ ਇੱਕ ਰਿਖੀ ਸਮਝਣ ਲੱਗ ਪਏ ਅਤੇ ਇਹ ਨਾਮ ਬ੍ਰਿਹਸਪਤਿ ਤਾਰੇ ਦਾ ਵੀ ਕਲਪਿਆ ਗਿਆ। ਇਸ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਇਸਦੇ ਰੱਬ ਦਾ ਨਾਮ 'ਨੀਤਘੋਸ਼' ਹੈ। ਜਿਸ ਨੂੰ ਪੀਲੇ ਰੰਗ ਦੇ ਅੱਠ ਘੋੜੇ ਖਿਚਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਅੰਗਿਰਸ ਰਿਸ਼ੀ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਇਸ ਨੂੰ ਆਗਿਰਸ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

**ਆਪਿ ਉਪਾਏ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਵੇਕਾ ॥
ਸਭਨਾ ਕਰਤੇ ਤੇਰੀ ਟੇਕਾ ॥**

ਹੇ ਕਰਤੇ ਪੁਰਖ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ! ਤੂੰ ਆਪ ਹੀ ਸਭਨਾਂ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਵੇਕਾ=ਵੱਖੋ ਵੱਖਰੇ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਵੇਖਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਕੀੜੇ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਬ੍ਰਹਮਾ ਤੱਕ ਸਭ ਜੀਵ ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਹਨ। ਇਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਇਹ ਵੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਹੈ ਕਿ ਇੱਕ ਕੀੜਾ ਕਿਤਨੇ ਦਾਣੇ ਚੁਗਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ—ਖਸਮੈ ਨਦਰੀ ਕੀੜਾ ਆਵੈ ਜੇਤੇ ਚੁਗੈ ਦਾਣੇ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੩੬੦]

ਪਰ ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਤੇਰੀ ਟੇਕ=ਓਟ ਹੈ।

**ਜੀਅ ਜੰਤ ਤੇਰੀ ਸਰਣਾਈ ॥
ਸੋ ਮਿਲੈ ਜਿਸੁ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਈ ॥੬॥**

ਸਾਰੇ ਹੀ ਜੀਅ=ਅਸਬੂਲ ਅਤੇ ਜੰਤ=ਸੂਖਮ ਜੀਵ ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਤੇਰੀ ਸ਼ਰਨ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਉਹ ਜੀਵ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਆਪ ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ।

**ਸੁਕ੍ਰਵਾਰਿ ਪ੍ਰਭੁ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ ॥
ਆਪਿ ਉਪਾਇ ਸਭ ਕੀਮਤਿ ਪਾਈ ॥**

ਸੁਕ੍ਰਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਪ੍ਰਭੁ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾ—ਸੁਕਰ ਵਾਲਾ ਜੋ ਪੁਰਸ਼ ਹੈ, ਉਹ ਜਾਣ ਲੈਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰਿਆਂ ਘਟਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਾ—ਜੋ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁਕਰ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਉਹ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਮਾ ਰਿਹਾ, ਭਾਵ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਆਪ ਹੀ ਦੁਨੀਆ ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਆਪ ਹੀ ਸਭਨਾ ਦੀ ਕੀਮਤ ਪਾਈ ਹੈ। ਵਾ—ਸਾਰਿਆਂ ਵਿੱਚ ਸੱਤਾ ਰੂਪ ਕੀਮਤ ਪਾਈ ਹੈ। **ਸੁਕ੍ਰਵਾਰਿ**—ਦੈਂਤਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਸੁਕ੍ਰਾਚਾਰਯ ਦਾ ਦਿਨ। ਇਹ ਭ੍ਰਿਗੂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਬਲਰਾਜੇ ਦਾ ਪ੍ਰੇਰਿਤ ਸੀ, ਇਸ ਨੂੰ ਕਵਿ ਭੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਾਂ ਸੁਸ਼ਮਾ ਸੀ, ਇਸਦੀ ਪੁੱਤਰੀ ਦੇਵਯਾਨੀ ਨੇ ਚੰਦ੍ਰਵੰਸ਼ੀ ਯਯਾਤਿ ਰਾਜੇ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਸੁਕ੍ਰ ਧਰਮ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਅਤੇ ਨੀਤਿ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਕਰਤਾ ਭੀ ਹੈ। ਇਸਦੀ ਨੀਤੀ ਸ਼ਾਮ, ਦਾਮ, ਦੰਡ, ਭੇਦ ਮਸ਼ਹੂਰ ਹੈ। ਹਰਿਵੰਸ਼ ਵਿੱਚ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਿਵਜੀ ਪਾਸੋਂ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ (ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਦੈਂਤ, ਦੇਵਤਿਆਂ ਤੋਂ ਜਿੱਤੇ ਨਾ ਜਾਣ) ਘੋਰ ਤਪ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਅਰਥਾਤ ੧੦੦੦ ਵਰ੍ਹਾ ਸਿਰ ਪਰਣੇ ਲਟਕਦਾ ਰਿਹਾ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਤਪ ਵਿੱਚ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਨੇ ਦੈਂਤਾਂ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਜੰਗ ਵਿੱਚ ਸੁਕ੍ਰ ਦੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਭਗਵਾਨ ਨੇ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਤਾਂ ਸੁਕ੍ਰ ਨੇ ਸ਼ਰਾਪ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਤੂੰ ਸੱਤ ਵਾਰ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਉੱਤੇ ਜਨਮ ਲਵੇਂ। ਫੇਰ ਸੁਕ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਨੂੰ ਵੀ ਜਿਵਾ ਲਿਆ। ਇੰਦ੍ਰ ਨੇ ਡਰ ਕੇ ਕਿਧਰੇ ਸੁਕ੍ਰ ਦਾ ਤਪ ਪੂਰਾ ਨਾ ਹੋ ਜਾਏ। ਆਪਣੀ ਬੇਟੀ ਜਯੰਤੀ ਨੂੰ ਇਸ ਦਾ ਤਪ ਭੰਗ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭੇਜਿਆ। ਜਯੰਤੀ ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਮੋਹਣ ਦਾ ਬਹੁਤ ਹੀ ਯਤਨ ਕਰਦੀ ਰਹੀ, ਪਰ ਸੁਕ੍ਰ ਨੇ ਆਪਣਾ ਤਪ ਤੋੜ ਨਿਭਾ ਕੇ ਜਯੰਤੀ ਨਾਲ ਵਿਆਹ ਕੀਤਾ। ਸੁਕ੍ਰ ਨੂੰ ਇਸ ਦੇ ਪਿਤਾ ਭ੍ਰਿਗੂ ਦੇ ਨਾਉਂ ਅਨੁਸਾਰ ਭਾਰਗਵ ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਸੁਕ੍ਰ ਦੇ ਕਾਣੇ ਹੋਣ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਇਉਂ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਵਾਉਨੇ (ਵਾਮਨ) ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਨੂੰ ਰਾਜਾ ਬਲਿ ਢਾਈ ਕਦਮ ਜ਼ਮੀਨ ਦਾ ਸੰਕਲਪ ਦੇਣ ਲੱਗਿਆ, ਤਦ ਸੁਕ੍ਰ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਗੰਗਾਸਾਗਰ ਦੀ ਟੂਟੀ ਵਿੱਚ ਜਾ ਬੈਠਾ, ਜਦ ਪਾਣੀ ਹੱਥ ਤੇ ਨਾ ਆਇਆ, ਤਦ ਬਲਿ ਨੇ ਤਿਨਕਾ ਟੂਟੀ ਵਿੱਚ ਫੇਰਿਆ ਅਰ ਸੁਕ੍ਰ ਦੀ ਅੱਖ ਫੁਟ ਗਈ। ਅਥਵਾ :—ਇੱਕ ਚਮਕੀਲਾ ਗ੍ਰਹਿ, ਜੋ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੈ, ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਇਸਦੀ ਵਿਥ ਤਿੰਨ ਕਰੋੜ ੩੫ ਲੱਖ ਕੌਹ ਹੈ। ੨੨੫ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹ ਆਪਣੀ ਧੁਰ ਉਪਰ ਇੱਕ ਗੇੜਾ ਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਪੁਰਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਇਹੀ ਸੁਕ੍ਰ ਦੈਂਤਾਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ।

**ਗੁਰਮੁਖਿ ਹੋਵੈ ਸੁ ਕਰੈ ਬੀਚਾਰੁ ॥
ਸਚੁ ਸੰਜਮੁ ਕਰਣੀ ਹੈ ਕਾਰ ॥**

ਜੋ ਗੁਰਮੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੀ ਉਸ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੱਚੇ ਸੰਜਮ ਦੇ ਨਾਲ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਰੂਪ ਕਾਰ ਨੂੰ ਕਰਦਾ ਹੈ।

**ਵਰਤੁ ਨੇਮੁ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤਿ ਪੂਜਾ ॥
ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਸਭੁ ਭਾਉ ਹੈ ਦੂਜਾ ॥੭॥**

ਨੇਮੁ=ਨਿਯਮ ਅਨੁਸਾਰ ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ, ਵਾ—ਵਰਤ ਰੱਖਣੇ ਅਤੇ ਬਾਰਾਂ ਨੇਮ (੧. ਸੱਚ, ੨. ਅਕਪਤਾ, ੩. ਸ੍ਰੀ ਧਰਮ ਦਾ ਆਦਰ, ੪. ਜਪ, ੫. ਤਪ, ੬. ਪੂਜਾ, ੭. ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ੮. ਅਥਿਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ, ੯. ਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ, ੧੦. ਸੰਤੋਖ ਧਾਰਨਾ, ੧੧. ਪਰਉਪਕਾਰ ਕਰਨਾ, ੧੨. ਹਵਨ ਕਰਨਾ) ਧਾਰਨੇ ਅਤੇ ਨਿਤਾਪ੍ਰਤੀ ਠਾਕੁਰ ਪੂਜਨ ਕਰਨਾ ਇਤਿਆਦਿਕ ਜਿਤਨੇ ਕਰਮ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਬੁਝੈ=ਸਮਝੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਰੂਪ ਹਨ, ਭਾਵ ਇਹ ਸਾਰੇ ਵਿਅਰਥ ਹਨ।

**ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ ਸਉਣ ਸਾਸਤ ਬੀਚਾਰੁ ॥
ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥**

ਛਨਿਛਰਵਾਰ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਸਉਣ ਸਾਸਤ=ਜੋਤਸ਼ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਵਾ—ਸਉਣ=ਸ਼ਗਨਾਂ ਦਾ ਤੇ ਸ਼ਾਸਤ੍ਰਾਂ ਦਾ ਵੀਚਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੰਗਤਾ, ਮੇਰ-ਤੇਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਭਰਮੈ=ਭਾਉਂਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। **ਛਨਿਛਰਵਾਰਿ**—ਸੂਰਜ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਨੀ ਦਾ ਦਿਨ। ਜਿਸ ਦੀ ਕਥਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ—ਵਿਸ਼ਵਕਰਮਾ ਦੀ ਪੁੱਤਰੀ, ਜਿਸਦਾ ਸੰਜਨਾਂ ਜਾਂ ਸੁਬਚਲਾ ਨਾਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਵਿਆਹ ਸੂਰਜ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਸੂਰਜ ਦੇ ਸੰਜੋਗ ਤੋਂ ਇਸ ਦੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਅਤੇ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰੀ ਪੈਦਾ ਹੋਈ। ਪੁੱਤਰ—ਮਨ ਅਤੇ ਜਮ, ਪੁੱਤਰੀ—ਜਮਨਾ। ਇਸ ਨੇ ਸੂਰਜ ਦੇ ਤੇਜ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਲ ਇੱਕ ਛਾਇਆ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਬਣਾ ਕੇ ਸੂਰਜ ਕੋਲ ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਤੇ ਆਪ ਬੜਵਾ ਘੋੜੀ ਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰਕੇ ਜੰਗਲ ਵਿੱਚ ਚੱਲੀ ਗਈ। ਛਾਯਾ ਦੀ ਇਸਤਰੀ ਦੇ ਭੇਦ ਨੂੰ ਸੂਰਜ ਜਾਣ ਨਾ ਸਕਿਆ। ਉਸ ਛਾਯਾ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਪੁੱਤਰੀ ਤਾਪਤੀ ਅਤੇ ਦੋ ਪੁੱਤਰ ਹੋਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦਾ ਨਾਂ ਸ਼ਨੀ ਸੀ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਸ਼ਨੈਸ਼ੂਰ ਜਾਂ ਛਨਿਛਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਵਾ—ਨੌ ਗ੍ਰਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਸੱਤਵਾਂ ਗ੍ਰਹਿ, ਸੂਰਜ ਤੋਂ ਇਸਦੀ ਵਿੱਥ ੮੮੩੦੦੦੦੦੦ ਮੀਲ ਖ਼ਿਆਲ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਚਮਕੀਲਾ ਗ੍ਰਹਿ ਹੈ। ਦੂਰਬੀਨ ਨਾਲ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਇਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਚਿਟੇ ਘੇਰੇ ਦਿਸਦੇ ਹਨ।

**ਮਨਮੁਖ ਅੰਧਾ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ॥
ਜਮ ਦਰਿ ਬਾਧਾ ਚੋਟਾ ਖਾਇ ॥**

ਵੈਰਾਗ ਬਿਬੇਕ ਦੇ ਨੇਤਰਾਂ ਤੋਂ ਅੰਨ੍ਹਾ ਮਨਮੁਖ ਦ੍ਰਿੜ ਭਾਵ ਕਰਕੇ, ਜਮਾਂ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਚੋਟਾ=ਸੱਟਾਂ ਭਾਵ ਮਾਰ ਖਾਂਦਾ ਹੈ।

**ਗੁਰ ਪਰਸਾਦੀ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਪਾਏ ॥
ਸਚੁ ਕਰਣੀ ਸਾਚਿ ਲਿਵ ਲਾਏ ॥੮॥**

ਜਿਸ ਉੱਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਹੋਵੇ, ਉਹ ਸੱਚੀ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਦੀ ਕਰਣੀ ਕਰਕੇ, ਸੱਚ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲਗਾ ਕੇ ਸਦਾ ਸੁਖ=ਨਿਤ ਸੁਖ, ਭਾਵ ਆਤਮਿਕ ਅਨੰਦ ਰੂਪ ਸੁਖ ਨੂੰ ਪਾਇ=ਪਾਉਂਦਾ ਹੈ।

**ਸਤਿਗੁਰੁ ਸੇਵਹਿ ਸੇ ਵਡਭਾਗੀ ॥
ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਸਚਿ ਲਿਵ ਲਾਗੀ ॥**

ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਸੇਵਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਵਾਲੇ ਹਨ, ਵਾ—ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ

ਪਣ-ਹੰਕਾਰ ਭੱਜ ਗਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਸੱਚੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਨਾਮ ਵਿੱਚ ਲਿਵ ਲਗੀ ਹੈ।

**ਤੇਰੇ ਰੰਗਿ ਰਾਤੇ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ ॥
ਤੂੰ ਸੁਖਦਾਤਾ ਲੈਹਿ ਮਿਲਾਇ ॥**

ਹੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ! ਸੁਤੇ ਸਿੱਧ ਜੋ ਤੇਰੇ ਰੰਗ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਰਾਤੇ=ਤਦਾਕਾਰ ਹੋਏ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਹਜਿ ਸੁਭਾਇ=ਸ਼ਾਂਤ ਸੁਭਾਅ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਹੇ ਸੁਖਾਂ ਦੇ ਦਾਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ! ਤੂੰ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵਿੱਚ ਮਿਲਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

**ਏਕਸ ਤੇ ਦੂਜਾ ਨਾਹੀ ਕੋਇ ॥
ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਸੋਝੀ ਹੋਇ ॥੯॥**

ਇੱਕ ਪ੍ਰਭੂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਦੂਜਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਬੁਝੈ=ਜਾਣਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਹੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦੀ ਸੋਝੀ=ਗਿਆਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

**ਪੰਦਰ ਥਿਤੀ ਤੈ ਸਤ ਵਾਰ ॥
ਮਾਹਾ ਰੁਤੀ ਆਵਹਿ ਵਾਰ ਵਾਰ ॥**

ਜਿਵੇਂ ਪੰਦਰਾਂ ਥਿਤਾਂ ਅਤੇ ਸੱਤ ਵਾਰ। ਮਾਹਾ=ਬਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ, ਛੇ ਰੁਤਾਂ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ।

**ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਤਿਵੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥
ਆਵਾ ਗਉਣੁ ਕੀਆ ਕਰਤਾਰਿ ॥**

ਪੁਨਾ ਜਿਵੇਂ ਦਿਨ-ਰਾਤ ਮੁੜ-ਮੁੜ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਆਉਣਾ ਤੇ ਗਉਣ=ਜਾਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਵਾ—ਤਿਵੇਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਇਹਨਾਂ ਦੀ ਮਾਨਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਕਰਤਾਰ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਆਵਾ ਗਉਣ=ਜੰਮਣਾ ਤੇ ਮਰਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

**ਨਿਹਚਲੁ ਸਾਚੁ ਰਹਿਆ ਕਲ ਧਾਰਿ ॥
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝੈ ਕੋ ਸਬਦੁ ਵੀਚਾਰਿ ॥੧੦॥੧॥**

ਜੋ ਨਿਹਚਲੁ=ਅਚਲ, ਸੱਚਾ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪਣੀ ਕਲ=ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਬਦੁ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੀ ਵੀਚਾਰ ਕਰਕੇ ਉਸ ਸਬਦੁ=ਬ੍ਰਹਮ ਨੂੰ ਬੁਝਦਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

ਮੁਖਵਾਕ ਨੰਬਰ ੧੯੦

[ਆਦਿ ਅੰਗ ੮੪੩]

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥ ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣਾ ਸਾਚਿ ਵਿਗਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਮੋਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥ ਅਵਿਗਤੋ ਹਰਿ ਨਾਥੁ ਨਾਥਹ ਤਿਸੈ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ ॥ ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਦਾਤਾ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਤੂੰ ਜੀਐ ॥ ਮੈ ਅਵਰੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਪੂਜਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿ ਰਹੇ ॥ ਭੇਖੁ ਭਵਨੀ ਹਨੁ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਗਹਿ ਰਹੇ ॥੧॥ ਭਿੰਨੜੀ ਰੈਣਿ ਭਲੀ ਦਿਨਸ ਸੁਹਾਏ ਰਾਮ ॥ ਨਿਜ ਘਰਿ ਸੂਤੜੀਏ ਪਿਰਮੁ ਜਗਾਏ ਰਾਮ ॥ ਨਵ ਹਾਣਿ ਨਵ ਧਨ ਸਬਦਿ ਜਾਗੀ ਆਪਣੇ ਪਿਰ ਭਾਣੀਆ ॥ ਤਜਿ ਕੁੜੁ ਕਪਟੁ ਸੁਭਾਉ ਦੂਜਾ ਚਾਕਰੀ ਲੋਕਾਣੀਆ ॥ ਮੈ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਕਾ ਹਾਰੁ ਕੰਠੇ ਸਾਚ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣਿਆ ॥ ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਮਾਗੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਭਾਣਿਆ ॥੨॥ ਜਾਗੁ ਸਲੋਨੜੀਏ ਬੋਲੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਜਿਨਿ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਅੜੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਰਾਮ ॥ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਏ ॥ ਓਹੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਸੁਝਏ ॥ ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ ਅਪਰੰਪਰਿ ਰਾਤਾ ਸਾਚੁ ਮਨਿ ਗੁਣ ਸਾਰਿਆ ॥ ਓਹੁ ਪੂਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ ਨਾਨਕਾ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ ॥੩॥ ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇੜੀਏ ਭਗਤਿ ਸਨੇਹੀ ਰਾਮ ॥ ਗੁਰਮਤਿ ਮਨਿ ਰਹਸੀ ਸੀਝਸਿ ਦੇਹੀ ਰਾਮ ॥ ਮਨੁ ਮਾਰਿ ਰੀਝੈ ਸਬਦਿ ਸੀਝੈ ਤ੍ਰੈ ਲੋਕੁ ਨਾਥੁ ਪਛਾਣਏ ॥ ਮਨੁ ਡੀਗਿ ਡੋਲਿ ਨ ਜਾਇ ਕਤ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪਿਰੁ ਜਾਣਏ ॥ ਮੈ ਆਧਾਰੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਖਸਮੁ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤਾਣੁ ਤਕੀਆ ਤੇਰਓ ॥ ਸਾਚਿ ਸੂਚਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਝਗਰੁ ਨਿਬੇਰਓ ॥੪॥੨॥

ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧ ॥

ਬਿਲਾਵਲ ਰਾਗ ਵਿੱਚ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਉਚਾਰਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਜਿਸ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਤੁਕ ਵਿੱਚ ਹੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਮਨ ਦੇ ਚਾਉ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤੀ ਹੈ।

ਮੈ ਮਨਿ ਚਾਉ ਘਣਾ ਸਾਚਿ ਵਿਗਾਸੀ ਰਾਮ ॥

ਮੇਰੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਚਾਉ=ਉਤਸ਼ਾਹ ਘਣਾ=ਬਹੁਤਾ ਹੈ ਸਾਚਿ=ਸੱਚੇ ਰਾਮ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਪਕੇ ਬੁੱਧੀ ਵਿਗਾਸੀ=ਖਿੜ ਪਈ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਮਨਿ ਚਾਉ ਭਇਆ ਪ੍ਰਭ ਅਗਮੁ ਸੁਣਿਆ ॥

ਹਰਿ ਮੰਗਲੁ ਗਾਉ ਸਖੀ ਗ੍ਰਿਹੁ ਮੰਦਰੁ ਬਣਿਆ ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੯੨੧]

੨. ਉਮਕਿਓ ਗੀਉ ਮਿਲਨ ਪ੍ਰਭ ਤਾਈ ॥ ਖੋਜਤ ਚਰਿਓ ਦੇਖਉ ਪ੍ਰਿਅ ਜਾਈ ॥

[ਸੂਹੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੩੭]

ਮੋਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਪਿਰੇ ਪ੍ਰਭਿ ਅਬਿਨਾਸੀ ਰਾਮ ॥

ਜੋ ਰਾਮ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਅਬਿਨਾਸੀ=ਨਾਸ਼ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਪਿਰੇ=ਪਿਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਮੋਹੀ ਬੁੱਧੀ ਮੋਹੀ ਗਈ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਉਸਤਤਿ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਇ ਮੁਖਹੁ ਤੁਹਾਰੀਆ ॥

ਮੋਹੀ ਦੇਖਿ ਦਰਸੁ ਨਾਨਕ ਬਲਿਹਾਰੀਆ ॥

[ਫੁਨਹੇ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੩੬੧]

ਅਵਿਗਤੋ ਹਰਿ ਨਾਥੁ ਨਾਥਹ ਤਿਸੈ ਭਾਵੈ ਸੋ ਥੀਐ ॥

ਜਿਸ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਗਤੋ=ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਅਵਿ=ਕਠਨ ਹੈ, ਔਰ ਜੋ ਨਾਥਾਂ ਦਾ ਭੀ ਨਾਥ ਹੈ। ਅਥਵਾ : ਜੋ ਨਾਥਾਂ ਨੂੰ ਭੀ ਨੱਥਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਆਪਣੇ ਹੁਕਮ ਵਿੱਚ ਚਲਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਤਿਸੈ=ਉਸਨੂੰ ਜੋ ਭਾਵੈ=ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਸੋ=ਉਹੀ ਕੁਝ ਥੀਐ=ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਾਰ ਕਮਾਈ ਖਸਮ ਰਜਾਇ ॥ ਅਵਿਗਤ ਨਾਥੁ ਨ ਲਖਿਆ ਜਾਇ ॥

[ਰਾਗ ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੪੧੧]

੨. ਅਵਿਗਤ ਨਾਥੁ ਅਗੋਚਰ ਸੁਆਮੀ ॥ ਪੁਰਿ ਰਹਿਆ ਘਟ ਅੰਤਰਜਾਮੀ ॥

[ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੧੫੭]

ਹੇ! ਭਾਈ ਉਸ ਅੱਗੇ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਬੇਨਤੀ ਕਰ :

ਕਿਰਪਾਲੁ ਸਦਾ ਦਇਆਲੁ ਦਾਤਾ ਜੀਆ ਅੰਦਰਿ ਤੂੰ ਜੀਐ ॥

ਹੇ! ਕਿਰਪਾਲੁ=ਕਿਰਪਾ ਦੇ ਘਰ ਦਇਆਲੁ=ਦਇਆ ਦੇ ਘਰ ਹੇ ਦਇਆਲੁ ਕਿਰਪਾਲੁ ਦਾਤੇ! ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸ਼ਕਤੀ ਪਾ ਕੇ ਤੂੰ ਹੀ ਜੀਐ=ਜੀਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ ਅਥਵਾ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜੀਵਨ ਕਲਾ ਪਾ ਕੇ ਤੂੰ ਹੀ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਾਉਣ ਵਾਲਾ ਹੈਂ।

ਯਥਾ— ੧. ਕਿਰਪਾਲਾ ਮੇਰੇ ਕਿਰਪਾਲਾ ਦਾਨ ਦਾਤਾਰਾ ਮੇਰੇ ਕਿਰਪਾਲਾ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੨੪]

੨. ਦਇਆਲ ਸਦਾ ਕ੍ਰਿਪਾਲ ਸੁਆਮੀ ਨੀਚ ਥਾਪਣ ਹਾਰਿਆ ॥

ਜੀਅ ਜੰਤ ਸਭਿ ਵਸਿ ਤੇਰੇ ਸਗਲ ਤੇਰੀ ਸਾਰਿਆ ॥

[ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੯੧]

ਮੈ ਅਵਰੁ ਗਿਆਨੁ ਨ ਧਿਆਨੁ ਪੂਜਾ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅੰਤਰਿ ਵਸਿ ਰਹੇ ॥

ਹੇ ਹਰਿ=ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਮੈਂ ਹੋਰ ਗਿਆਨ-ਧਿਆਨ, ਗਿਆਨੁ=ਬੇਦਾਂ ਦਾ ਧਿਆਨੁ=ਦਸਮ ਦੂਰ ਦਾ ਤੇ ਕੁਝ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕੇਵਲ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਨਾਮ ਮੇਰੇ ਹਿਰਦੇ ਅੰਦਰ ਵਸਿਆ ਰਹੇ।

ਯਥਾ— ੧. ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਕਿਛੁ ਕਰਮੁ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਹਿਨ ਨਿਰਮਲ ਕਰਣੀ ॥

ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਕੈ ਅੰਚਲਿ ਲਾਵਹੁ ਬਿਖਮ ਨਦੀ ਜਾਇ ਤਰਣੀ ॥

[ਜੈਤਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੭੦੨]

੨. ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਗੁਰ ਤੇ ਹੋਈ ॥ ਸਾਚੀ ਰਹਤ ਸਾਚਾ ਮਨਿ ਸੋਈ ॥

[ਬਿਲਾਵਲੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੮੩੧]

ਭੇਖੁ ਭਵਨੀ ਹਨੁ ਨ ਜਾਨਾ ਨਾਨਕਾ ਸਚੁ ਗਹਿ ਰਹੇ ॥੧॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭੇਖ=ਭੇਖਾਂ ਵਿੱਚ ਭਵਨੀ=ਫਿਰਨਾ ਅਥਵਾ :—ਭੇਖ ਧਾਰ ਕੇ ਦੁਨੀਆ ਵਿੱਚ ਭਵਨੀ=ਵਿਚਰਨਾ ਅਤੇ ਹਨ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ। ਕੇਵਲ ਇੱਕ ਸੱਚ ਨੂੰ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੱਚ ਨੂੰ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕੀਤਾ ਹੈ ਉਹ ਹੱਠ ਧਰਮੀ ਨਹੀਂ ਬਣਦੇ, ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਭੇਖ ਦਿਖਾਵਾ ਕਰਨ ਲਈ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ

ਭਵਨੀ=ਫਿਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਕੇਵਲ ਸੱਚ ਨੂੰ ਹੀ ਗ੍ਰਹਿਣ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਪੜਿ ਪੜਿ ਪੰਡਿਤ ਮੋਨੀ ਥਾਕੇ ਭੇਖੀ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥

ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਭਗਤੀ ਜਗੁ ਬਉਰਾਨਾ ਸਚੈ ਸਬਦਿ ਮਿਲਾਈ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੪੪੦]

ਭਿੰਨੜੀ ਰੈਣਿ ਭਲੀ ਦਿਨਸ ਸੁਹਾਏ ਰਾਮ ॥

ਜਿਸਦੀ ਬੁੱਧੀ ਰਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੰਨੜੀ=ਭਿੱਜੀ ਹੈ ਉਸਦੀ ਪ੍ਰਤੱਖ ਰਾਤ ਭਲੀ ਹੈ ਤੇ ਦਿਨ ਭੀ ਉਸਦਾ ਸੁਹਾਏ=ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੈ। ਦੂਜਾ ਅਰਥ : ਜਿਸਦੀ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪ ਰਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀ ਹੈ, ਜੀਵ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਉਹ ਆਪ ਭਲੀ ਹੈ, ਉਸਦੇ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦਿਨ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਨੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਹੈ। ਜਾਂ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਗਿਆਨ ਰੂਪ ਦਿਨ ਚੜਿਆ ਹੈ, ਜਿਸਦੀ ਜੋਬਨ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਪ੍ਰੇਮ ਵਿੱਚ ਭਿੱਜੀ ਹੈ ਅਤੇ ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਰਕੇ ਬਿਰਥ ਅਵਸਥਾ ਰੂਪੀ ਦਿਨ ਭੀ ਸ਼ੋਭਨੀਕ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਉਹ ਇਸਤਰੀ ਭਲੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਰਾਤੀ ਦਿਨਸ ਸੁਹੇਲੀਆ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥

[ਮਲਾਰ ਦੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੨੮੪]

੨. ਰਾਤਿ ਦਿਨੰਤਿ ਰਹੈ ਰੰਗਿ ਰਾਤਾ ॥ ਤੀਨਿ ਭਵਨ ਜੁਗ ਚਾਰੇ ਜਾਤਾ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੧, ਦੱਖਣੀ ਓਅੰਕਾਰ, ਅੰਗ ੯੩੧]

੩. ਦਿਨਸੁ ਰੈਣਿ ਤੇਰਾ ਨਾਉ ਸਦਾ ਸਦ ਜਾਪੀਐ ॥ [ਰਾਮਕਲੀ ਕੀ ਵਾਰ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੬੩]

ਨਿਜ ਘਰਿ ਸੂਤੜੀਏ ਪਿਰਮੁ ਜਗਾਏ ਰਾਮ ॥

ਹੇ ਨਿਜ=ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪ ਘਰਿ=ਮਕਾਨ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਵਿੱਚ ਸੂਤੜੀਏ=ਸੁੱਤੀ ਹੋਈਏ, ਜੇਕਰ ਰਾਮ ਪਿਰਮ=ਪਿਰੀ ਜਗਾਏ=ਜਗਾਏ ਤਾਂ ਹੀ ਜਾਗਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੌਣਾ ਤੇ ਜਾਗਣਾ ਦੋ ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਹਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਅਵਸਥਾ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਜੀਵਨ ਸਮਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੰਦਾ ਜਾਂ ਤਾਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ, ਜਾਂ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ। ਇੱਕ ਸੌਣਾ ਤੇ ਜਾਗਣਾ ਸੰਸਾਰੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਸੌਣਾ ਤੇ ਜਾਗਣਾ ਪ੍ਰਮਾਰਥੀ ਹੈ। ਭਾਵ ਇੱਕ ਪ੍ਰਮਾਰਥਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ ਤੇ ਇੱਕ ਸੰਸਾਰਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਿੱਚ। ਇਸਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲਿਖਿਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਜਾਗਤ ਸੋਵਤ ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੈ ਸੋਈ ਸਾਰੁ ॥

[ਬਾਣੀ ਭਗਤਾਂ ਕੀ ਕਬੀਰ ਜੀਉ, ਅੰਗ ੧੧੯੪]

ਸੰਸਾਰੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਤਾਂ ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦੀ ਆਪਣੇ ਆਪ ਭੀ ਅੱਖ ਖੁਲ੍ਹ ਜਾਏ ਪਰ ਜੋ ਪਰਮਾਰਥ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ, ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਦੇ ਕਾਰਨ ਆਈ ਹੋਈ ਹੈ ਜਿਸ 'ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਰੂਪੀ ਸੁਪਨਾ ਜੀਵ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਦੇ ਵਿੱਚ ਸੁਖ-ਦੁੱਖ, ਹਰਖ-ਸ਼ੋਗ, ਮਿਲਣਾ-ਵਿਛੜਣਾ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੁਪਨੇ ਵਾਂਗੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਿਦਿਆ ਰੂਪੀ ਰਾਤ ਵਿੱਚ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਾਗ ਸਕਦਾ, ਭਾਵੇਂ ਜਾਗ ਤਾਂ ਕੋਈ ਸੰਸਾਰੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਭੀ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਗੱਲ ਪ੍ਰਤੱਖ ਦੇਖੀ ਜਾ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਨੀਂਦ ਦਾ ਅੱਠ ਪਹਿਰਾਂ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਹੈ। ਨੀਂਦ ਪੂਰੀ ਹੋਣ ਤੋਂ ਜੀਵ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਜਾਗ ਉੱਠਦਾ ਹੈ, ਪਰ ਬਹੁਤੇ ਤਰ ਸੁੱਤੇ ਨੂੰ ਜਗਾਉਣਾ ਹੀ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਕੋਈ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਨਹੀਂ ਜਾਗ ਸਕਦਾ। ਪ੍ਰਤੱਖ ਰਾਤ ਦਾ ਸੂਰਜ ਚੜ੍ਹਨੇ ਤੋਂ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਅੰਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਪਰ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਦਾ ਆਪਣੇ-ਆਪ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਔਰ ਇਸੀ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਦੀ ਦਿਨਾਂ-ਮਹੀਨਿਆਂ, ਸਾਲਾਂ, ਸਦੀਆਂ, ਜੁਗਾਂ ਦੀ ਕੋਈ ਗਿਣਤੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਕਿਤਨੀ ਦੇਰ ਤਕ ਕਿਸ ਜੀਵ ਦੀ ਇਹ ਰਾਤ ਬਣੀ ਰਹੇ ਤੇ ਮੋਹ ਕੀ ਨੀਂਦ ਆਈ ਰਹੇ ਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨਾ ਚਲਦਾ ਰਹੇ। ਜੰਮਣ-ਮਰਣ, ਸੁੱਖ ਦੁੱਖ ਦੀਆਂ ਚੋਟਾਂ ਸਹਾਰਦਾ ਰਹੇ ਇਸ ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਨ

ਵਾਲੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਗਿਆਨ ਸੂਰਜ ਰੂਪ ਹੈ। ਜੋ ਅਵਿਦਿਆ ਦੀ ਰਾਤ ਦਾ ਅੰਤ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਸ਼ਬਦ ਰੂਪ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਜਗਾ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨੇ ਦਾ ਅਭਾਵ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਅਗਿਆਨ-ਅਵਿਦਿਆ ਦੇ ਵਿੱਚ ਅਗਿਆਨ ਨੇ ਸਵਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਗਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਜਗਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ :

ਯਥਾ— ਅਗਿਆਨਿ ਲਾਇ ਸਵਾਲਿਆ ਗੁਰ ਗਿਆਨੈ ਲਾਇ ਜਗਾਵੈਗੋ ॥

ਨਾਨਕ ਭਾਣੈ ਆਪਣੈ ਜਿਉ ਭਾਵੈ ਤਿਵੈ ਚਲਾਵੈਗੋ ॥ [ਕਾਨੜਾ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੩੦੮]

ਜੋ ਜੀਵ ਝੂਠ ਵਿੱਚ ਲੱਗਕੇ ਮਿਥਿਆ ਘਰ-ਬਾਰਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਸੰਭਾਲ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਸੁਪਨੇ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਲਈ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸੀ ਆਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਕੁਝ ਕਮਾਵਹਿ ਆਦਮੀ ਬਾਂਧਹਿ ਘਰ ਬਾਰਾ ॥੧॥

ਜਾਗਹੁ ਜਾਗਹੁ ਸੂਤਿਹੋ ਚਲਿਆ ਵਣਜਾਰਾ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੪੧੮]

੨. ਅਬ ਮਨ ਜਾਗਤ ਰਹੁ ਰੇ ਭਾਈ ॥

ਗਾਫਲੁ ਹੋਇਕੈ ਜਨਮੁ ਗਵਾਇਓ ਚੋਰੁ ਮੁਸੈ ਘਰੁ ਜਾਈ ॥ [ਗਉੜੀ ਕਬੀਰ ਜੀ, ਅੰਗ ੩੩੯]

੩. ਜਾਗੁ ਰੇ ਮਨ ਜਾਗਣਹਾਰੇ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਅਵਰੁ ਨ ਆਵਸਿ ਕਾਮਾ ਝੂਠਾ ਮੋਹੁ ਮਿਥਿਆ ਪਸਾਰੇ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੮੭]

੪. ਜਾਗਤ ਰਹੇ ਤਿਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਇਆ ਸਬਦੇ ਹਉਮੈ ਮਾਰੀ ॥

ਗਿਰਹੀ ਮਹਿ ਸਦਾ ਹਰਿ ਜਨ ਉਦਾਸੀ ਗਿਆਨ ਤਤ ਬੀਚਾਰੀ ॥

[ਸੋਰਠਿ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੫੯੯]

ਜਾਗਣ-ਸੌਣ ਦੇ ਪ੍ਰਕਰਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੀਸਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮਨਮੁਖ ਕਿਸ ਕਾਰਨ ਕਰਕੇ ਸੁੱਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਕਿਵੇਂ ਜਾਗਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਮਨਮੁਖਿ ਸੂਤਾ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਪਿਆਰਿ ॥

ਗੁਰਮੁਖਿ ਜਾਗੇ ਗੁਣ ਗਿਆਨ ਬੀਚਾਰਿ ॥

ਸੇ ਜਨ ਜਾਗੇ ਜਿਨ ਨਾਮ ਪਿਆਰਿ ॥

[ਗਉੜੀ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੬੦]

੨. ਜੋਗੀ ਗ੍ਰਿਹੀ ਪੰਡਿਤ ਭੇਖਧਾਰੀ ॥ ਏ ਸੂਤੇ ਅਪਣੈ ਅਹੰਕਾਰੀ ॥੧॥

ਮਾਇਆ ਮਦਿ ਮਾਤਾ ਰਹਿਆ ਸੋਇ ॥ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ਨ ਮੁਸੈ ਕੋਇ ॥੧॥ਰਹਾਉ ॥

ਸੋ ਜਾਗੈ ਜਿਸੁ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮਿਲੈ ॥ ਪੰਚ ਦੂਤੁ ਓਹੁ ਵਸਗਤਿ ਕਰੈ ॥੨॥

ਸੋ ਜਾਗੈ ਜੋ ਤਤੁ ਬੀਚਾਰੈ ॥ ਆਪਿ ਮਰੈ ਅਵਰਾ ਨਹ ਮਾਰੈ ॥੩॥

ਸੋ ਜਾਗੈ ਜੋ ਏਕੋ ਜਾਣੈ ॥ ਪਰਕਿਰਤਿ ਛੋਡੈ ਤਤੁ ਪਛਾਣੈ ॥੪॥

ਚਹੁ ਵਰਨਾ ਵਿਚ ਜਾਗੈ ਕੋਇ ॥ ਜਮੈ ਕਾਲੈ ਤੇ ਛੂਟੈ ਸੋਇ ॥੫॥

ਕਹਤ ਨਾਨਕ ਜਨੁ ਜਾਗੈ ਸੋਇ ॥ ਗਿਆਨ ਅੰਜਨੁ ਜਾ ਕੀ ਨੇੜੀ ਹੋਇ ॥੬॥੨॥

[ਭੈਰਉ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੧੨੮]

ਸੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਤੋਂ ਮੋਹ, ਮਾਇਆ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਸੁਚੇਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਔਰ ਜਾਗਣ ਦੀ ਵਿਧੀ ਦੱਸੀ ਹੈ। ਹੋਰ ਵੱਖਰੇ ਵੱਖਰੇ ਪ੍ਰਮਾਣਾਂ ਵਿੱਚ ਆ ਚੁੱਕੀ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਮੁਖਵਾਕ ਦੀ ਅਗਲੀ ਤੁਕ :

ਨਵ ਹਾਣਿ ਨਵ ਧਨ ਸਬਦਿ ਜਾਗੀ ਆਪਣੇ ਪਿਰ ਭਾਣੀਆ ॥

ਜੋ ਨਵ=ਨਵੀਨ ਧਨ=ਇਸਤਰੀ ਭਾਵ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਗੁਰ ਸਬਦਿ=ਗੁਰੂ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਮੋਹ ਰੂਪੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗੀ=ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਆ ਗਈ, ਅਥਵਾ : ਗਿਆਨ ਜਾਗ੍ਰਿਤ ਵਿੱਚ ਜਾਗੀ ਹੈ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਨਵ ਹਾਣਿ=ਨਵੀਨ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਭਾਣੀਆ=ਭਾ ਗਈ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ :

ਤਜਿ ਕੂੜੁ ਕਪਟੁ ਸੁਭਾਉ ਦੂਜਾ ਚਾਕਰੀ ਲੋਕਾਣੀਆ ॥

ਕੂੜੁ=ਝੂਠ ਸੁਭਾਅ ਨੂੰ ਤੇ ਕਪਟੁ=ਛਲੀਆ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਤਜਿ=ਤਿਆਗਕੇ ਭਾਉ ਦੂਜਾ=ਦੂਤ ਭਾਵ ਲੋਕਾਣੀਆ=ਲੋਕਾਂ ਦੀ ਭਾਵ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੀ ਚਾਕਰੀ ਤਜਿ=ਛੱਡ ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਤਜਿ ਕੂੜੁ ਕੁਟੰਬੁ ਹਉਮੈ ਬਿਖੁ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਚਲਣੁ ਰਿਦੈ ਸਮਾਲਿ ॥ [ਮਲਾਰ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੨੫੮]

ਮੈ ਨਾਮੁ ਹਰਿ ਕਾ ਹਾਰੁ ਕੰਠੇ ਸਾਚ ਸਬਦੁ ਨੀਸਾਣਿਆ ॥

ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਵੱਲੋਂ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ ਮੈਂ ਹਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਰੂਪੀ ਹਾਰ ਕੰਠੇ=ਗਲੇ ਦੇ ਵਿੱਚ ਪਹਿਰਿਆ ਹੈ, ਇਸ ਕਰਕੇ ਹੁਣ ਸਾਚ=ਸਚਾ ਸਬਦੁ=ਬ੍ਰਹਮ ਨੀਸਾਣਿਆ=ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਹਰਿ ਹਰਿ ਹਾਰੁ ਕੰਠਿ ਲੇ ਪਹਰੈ ਦਾਮੋਦਰੁ ਦੰਤੁ ਲੇਈ ॥

ਕਰ ਕਰਿ ਕਰਤਾ ਕੰਗਨ ਪਹਿਰੈ ਇਨ ਬਿਧਿ ਚਿਤੁ ਧਰੇਈ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੩੫੬]

੨. ਹਾਰ ਡੋਰ ਸੀਗਾਰ ਸਭਿ ਰਸ ਗੁਣ ਗਾਉ ਅਲਖ ਅਭੇਵਿਆ ॥

[ਰਾਮਕਲੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੯੨੯]

ਕਰ ਜੋੜਿ ਨਾਨਕੁ ਸਾਚੁ ਮਾਰੈ ਨਦਰਿ ਕਰਿ ਤੁਧੁ ਭਾਣਿਆ ॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਰ=ਹੱਥ ਜੋੜਿ=ਜੋੜਕੇ ਸਾਚੁ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਮਾਰੈ=ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ ਜੇ ਤੁਧੁ=ਤੁਹਾਨੂੰ ਭਾਣਿਆ=ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਉੱਤੇ ਨਦਰਿ=ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰ। ਅਰਥ ਦੂਜਾ : ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਮੈਂ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਸੱਚਾ ਨਾਮ ਮੰਗਦਾ ਹਾਂ, ਹੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ! ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਉਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿਰਪਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਕਰਕੇ ਨਾਮ ਦਾ ਦਾਨ ਦੇਣਾ ਕਰੋ। ਸੋ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ ਹੋਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਛੱਡਕੇ ਹੋਰ ਮਿਥਿਆ ਪਦਾਰਥਾਂ, ਵਾ—ਦੇਵੀ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦੇ ਪੂਜਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਹਨ, ਸੋ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਰਕੇ ਰੋਂਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਹੱਥ ਜੋੜਕੇ ਜਗਿਆਸੂ ਇਹ ਦਾਨ ਮੰਗਦਾ ਹੈ। ਕਿ ਮੇਰੇ ਕੰਠ ਵਿੱਚ ਨਾਮ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪਰੋਇਆ ਰਹੇ ਜਿਵੇਂ ਗੱਲ ਵਿੱਚ ਹਾਰ ਪਹਿਨਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਹਾਰ ਮਿਲ ਜਾਏ।

ਯਥਾ— ੧. ਤਜਿ ਗੁੰਪਾਲ ਜਿ ਆਨ ਲਾਗੇ ਸੇ ਬਹੁ ਪਰਕਾਰੀ ਰੋਤ ॥

ਕਰ ਜੋਰਿ ਨਾਨਕ ਦਾਨੁ ਮਾਰੈ ਹਰਿ ਰਖਉ ਕੰਠ ਪਰੋਤ ॥ [ਕੇਦਾਰਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੧੨੧]

੨. ਨਦਰਿ ਕਰੇ ਸਚੁ ਪਾਈਐ ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਕਿਆ ਸਾਕੁ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੫੫]

ਜਾਗੁ ਸਲੋਨੜੀਏ ਬੋਲੈ ਗੁਰਬਾਣੀ ਰਾਮ ॥

ਸਲੋਨੜੀਏ=ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਏ ! ਹੇ ਸੁਰਤੀ ਸਿਮ੍ਰਤੀ ਰੂਪ ਸੁੰਦਰ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਾਲੀਏ ! ਅਥਵਾ :—ਗਿਆਨ,

ਬੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਸੁੰਦਰ ਅੱਖਾਂ ਵਾਲੀਏ! ਤੂੰ ਮੋਹ ਦੀ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਜਾਗ ਅਤੇ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਗੁਰਬਾਣੀ=ਗੁਰੂ ਦੀ ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਲੈ=ਉਚਾਰਨ ਕਰ, ਭਾਵ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਭਾਵੇਂ ਪਾਠ ਕਰਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕੀਰਤਨ ਕਰਕੇ, ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਕਥਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਬੋਲੈ=ਉਚਾਰਨ ਕਰ।

ਜਿਨਿ ਸੁਣਿ ਮੰਨਿਆੜੀ ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਰਾਮ ॥

ਜਿਸਨੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਮੰਨਣਾ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਰਮੇ ਹੋਏ ਰਾਮ ਕੀ ਅਕਥ=ਨ ਕਥੀ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਕਹਾਣੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਹੈ।

ਯਥਾ— ਸੁਣਿਆ ਮੰਨਿਆ ਮਨਿ ਕੀਤਾ ਭਾਉ ॥ ਅੰਤਰ ਗਤਿ ਤੀਰਥਿ ਮਲਿ ਨਾਉ ॥

[ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ, ਅੰਗ ੪]

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਨਾਮ ਦਾ ਉਪਦੇਸ਼ ਸ਼ਰਧਾ ਨਾਲ ਸੁਣ ਕੇ, ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ ਮਨਿ ਕੀਤਾ=ਨਿਧਿਆਸਣ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਾਉ=ਗਿਆਨ, ਵਾ—ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਵਾ—ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣਾ ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ ਬਖਸ਼ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪੁਭੁ ਪਾਇਓ ॥

[ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੧੪]

੨. ਪ੍ਰੇਮ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਭੁ ਪਾਨ ਨ ਆਏ ॥

[ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਅੰਗ ੭੧੪]

ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਚੰਗਾ ਜਾਣਿਆ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕੀਤੇ ਹਨ।

ਯਥਾ— ੧. ਜਿਨੀ ਸੁਣਿ ਕੈ ਮੰਨਿਆ ਤਿਨਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੁ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੨੭]

੨. ਗੁਰ ਰਸਨਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਬੋਲਦੀ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਸੁਹਾਵੀ ॥

ਜਿਨ ਸੁਣਿ ਸਿਖਾ ਗੁਰੁ ਮੰਨਿਆ ਤਿਨਾ ਭੁਖ ਸਭ ਜਾਵੀ ॥ [ਤਿਲੰਗ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੭੨੬]

ਅਕਥ ਕਹਾਣੀ ਪਦੁ ਨਿਰਬਾਣੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੁਝਏ ॥

ਅਕਥ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਦੀ ਕਹਾਣੀ ਨਿਰਬਾਣੀ=ਨਿਰਬੰਧ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਕਰਾਉਣ ਵਾਲੀ ਹੈ, ਪਰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਜਗਿਆਸੂ ਹੀ ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੁਆਰਾ ਇਸ ਕਹਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁਝਏ=ਸਮਝਦਾ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਅਕਥ ਕਥਾ ਵੀਚਾਰੀਐ ਜੇ ਸਤਿਗੁਰ ਮਾਹਿ ਸਮਾਇ ॥ [ਸਿਰੀਰਾਗੁ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੬੨]

੨. ਅਕਥੋ ਕਥੀਐ ਸਬਦਿ ਸੁਹਾਵੈ ॥ ਗੁਰਮਤੀ ਮਨਿ ਸਚੋ ਭਾਵੈ ॥ [ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੧੨੮]

੩. ਅਕਥੁ ਕਥਉ ਗੁਰਮਤਿ ਵੀਚਾਰੁ ॥ ਮਿਲਿ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ ਪਾਵਉ ਪਾਰੁ ॥

[ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੧, ਅੰਗ ੩੫੩]

ਉਹੁ ਸਬਦਿ ਸਮਾਏ ਆਪੁ ਗਵਾਏ ਤ੍ਰਿਭਵਣ ਸੋਝੀ ਸੁਝਏ ॥

ਜੇ ਆਪਾ ਭਾਵ ਹੰਕਾਰ ਨੂੰ ਗਵਾਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਵਾ—ਸਬਦਿ=ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਚ ਸਮਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਉਸ ਨੂੰ ਤਿੰਨਾਂ ਭਵਨਾਂ ਦੀ ਸੋਝੀ ਮਿਥਿਆ ਰੂਪਤਾ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਬ੍ਰਹਮ ਰੂਪਤਾ ਕਰਕੇ ਸੁਝ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਆਪੁ ਗਵਾਇਆ ਤਾ ਪਿਰੁ ਪਾਇਆ ਗੁਰ ਕੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਇਆ ॥

[ਵਡਹੰਸ ਮਹਲਾ ੩, ਅੰਗ ੫੬੭]

੨. ਆਪੁ ਗਵਾਇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੋ ਮਿਲੈ ਸਹਜੇ ਰਹੈ ਸਮਾਇ ॥ [ਵਾਰ ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੪, ਅੰਗ ੧੨੪੬]

ਰਹੈ ਅਤੀਤੁ ਅਪਰੰਪਰਿ ਰਾਤਾ ਸਾਚੁ ਮਨਿ ਗੁਣ ਸਾਰਿਆ ॥

ਫਿਰ ਉਹ ਜਗਿਆਸੂ ਅਗਿਆਨ ਵਲੋਂ ਅਤੀਤੁ=ਰਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਅਪਰੰਪਰਿ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿੱਚ ਰਾਤਾ=ਤਦਾਕਾਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਸੱਚ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਸੱਚ ਦੇ ਮਨਿ=ਮੰਨਣ ਕਰਨੇ ਰੂਪ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਸਾਰਿਆ=ਸੰਭਾਲਦਾ ਹੈ।

ਓਹੁ ਪੁਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਠਾਈ ਨਾਨਕਾ ਉਰਿ ਧਾਰਿਆ ॥੩॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਾਰੀਆਂ ਜਗ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਪਰੀ ਪੂਰਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿੱਚ ਧਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਯਥਾ— ੧. ਪੁਰਿ ਰਹਿਆ ਸ੍ਰਬ ਠਾਇ ਹਮਾਰਾ ਖਸਮੁ ਸੋਇ ॥ [ਆਸਾ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੩੯੮]

੨. ਪੁਰਿ ਰਹਿਆ ਸਰਬ ਥਾਈ ਗੁਰ ਗਿਆਨੁ ਨੇੜੀ ਅੰਜਨੋ ॥

ਬਿਨਵੰਤਿ ਨਾਨਕ ਸਦਾ ਸਿਮਰੀ ਸਰਬ ਦੁਖ ਭੈ ਭੰਜਨੋ ॥ [ਧਨਾਸਰੀ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੬੯੧]

੩. ਪੁਰਿ ਰਹਿਓ ਠਾਕੁਰੁ ਸਭ ਥਾਈ ਨਿਕਟਿ ਵਸੈ ਸਭ ਨੇਰੈ ॥ [ਸਾਰਗ ਮਹਲਾ ੫, ਅੰਗ ੧੨੨੧]

ਮਹਲਿ ਬੁਲਾਇਝੀਏ ਭਗਤਿ ਸਨੇਹੀ ਰਾਮ ॥

ਜੋ ਜਗਿਆਸੂ ਰੂਪ ਇਸਤਰੀ ਭਗਤੀ ਵਿੱਚ ਸਨੇਹੀ=ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਰਾਮ=ਰਮੇ ਹੋਏ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੇ ਮਹਲਿ=ਸਰੂਪ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਮਨਿ ਰਹਸੀ ਸੀਝਸਿ ਦੇਹੀ ਰਾਮ ॥

ਜੋ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖਿਆ ਕਰਕੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਰਹਸੀ=ਅਨੰਦ ਹੋਈ ਹੈ। ਦੇਹ ਦਾ ਆਸਰਾ ਦੇਹੀ=ਜੋ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਰਾਮ=ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਪਾ ਕੇ ਉਹ ਸੀਝਸਿ=ਕਲਿਆਣ ਸਰੂਪ ਹੋਈ ਹੈ। ਵਾ—ਰਾਮ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਨਾਲ ਦੇਹੀ=ਦੇਹ ਦੇ ਵਿੱਚ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਨੁ ਮਾਰਿ ਗੀਝੈ ਸਬਦਿ ਸੀਝੈ ਤ੍ਰੈ ਲੋਕ ਨਾਥੁ ਪਛਾਣਏ ॥

ਜਿਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਮਨ ਨੂੰ ਮਾਰਿਆ ਹੈ ਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਨਾਥੁ=ਸੁਆਮੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਸੀਝੈ=ਕਲਿਆਣ ਹੋ ਕੇ ਗੀਝੈ=ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਈ ਹੈ।

ਮਨੁ ਡੀਗਿ ਡੋਲਿ ਨ ਜਾਇ ਕਤ ਹੀ ਆਪਣਾ ਧਿਰੁ ਜਾਣਏ ॥

ਜਿਸਨੇ ਆਪਣੇ ਪਤੀ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਿਆ ਹੈ, ਉਸ ਦਾ ਮਨ ਡੀਗਿ ਡੋਲਿ=ਡਾਵਾਂ-ਡੋਲ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਤਰਫ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ।

ਮੈ ਆਧਾਰੁ ਤੇਰਾ ਤੂ ਖਸਮੁ ਮੇਰਾ ਮੈ ਤਾਣੁ ਤਕੀਆ ਤੇਰਓ ॥

ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਆਧਾਰੁ=ਆਸਰਾ ਹੈ, ਤੂੰ ਹੀ ਮੇਰਾ ਖਸਮੁ=ਮਾਲਕ ਹੈ, ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਹੀ ਤਾਣੁ=ਬਲ ਨੂੰ ਤੱਕਿਆ ਹੈ। ਵਾ—ਮੈਂ ਤੇਰਾ ਆਧਾਰੁ=ਆਸਰਾ ਤੱਕਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਤੇਰਾ ਹੀ ਤਾਣੁ=ਬਲ (ਜੋਰ) ਹੈ।

ਸਾਚਿ ਸੂਚਾ ਸਦਾ ਨਾਨਕ ਗੁਰ ਸਬਦਿ ਝਗਰੁ ਨਿਬੇਰਓ ॥੪॥੨॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜੋ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਜਪਕੇ ਸੂਚਾ=ਪਵਿੱਤਰ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਸਬਦਿ=ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਸਦਾ ਲਈ ਚੁਰਾਸੀ ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦਾ ਝਗੜਾ ਨਿਬੇੜ ਦਿੱਤਾ ਹੈ, ਭਾਵ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ ॥ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥